

Exam. Code : 214803

Subject Code : 5776

M.A. Music Instrumental 3rd Semester
SCIENTIFIC AND AESTHETIC STUDY OF INDIAN
MUSIC

Paper—IX

Time Allowed—3 Hours]

[Maximum Marks—100

Note :— Total No. of questions are **EIGHT** and each candidate are required to answer any **FIVE** questions out of them. Each question will carry **20** marks.

1. Draw a diagram of Tabla and also establish its origin, development and importance in the context of Indian Classical Music. 20
2. What steps should be taken into account while organizing musical performances with special reference to mood and expression ? 20
3. Define any **TWO** of the following :
 - (a) Sangatkari
 - (b) Importance of Tihai
 - (c) Imitation. 20
4. Explain in detail the effective performances of stringed instrument by using various techniques. 20

5. How do imagination and creativity contribute to the field of musical composition and education ? Define in detail.
20
6. Musical Aptitude test play an important role in measuring and evaluating the musical talent. Explain widely. 20
7. Indian Classical Music is based on "Melody". Discuss the statement and also explain the distinctive factors of Harmony and Melody. 20
8. Describe the relation of Music with allied sciences. Relate this statement by giving appropriate examples. 20

(Punjabi Version)

ਨੋਟ :— ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਅੱਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਰੀਖਿਆਰੀਥੀ ਕੋਈ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 20 ਅੰਕ ਹਨ।

1. ਤਬਲਾ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਉੱਤਪਤੀ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰੋ। 20
2. ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਆਯੋਜਨ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ? 20

3. ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ :
(ਉ) ਸੰਗਤਕਾਰੀ
(ਅ) ਤਿਹਾਈ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ
(ੲ) ਨਕਲ। 20
4. ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਤਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਜ਼-ਸਮਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 20
5. ਸੰਗੀਤ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਅਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ? ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ। 20
6. ਸੰਗੀਤ ਯੋਗਤਾ ਪਰੀਖਣ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਮਾਪਣ ਅਤੇ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 20
7. ਭਾਰਤੀ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ 'ਮੇਲੋਡੀ' ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ, ਬਿਆਨ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਹਾਰਮਨੀ ਅਤੇ ਮੇਲੋਡੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਕਰੋ। 20
8. ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ, ਉਚਿਤ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ। 20

(Hindi Version)

ਨੋਟ :— इस प्रश्नपत्र में 8 प्रश्न दिए गए हैं जिसमें से परीक्षार्थी कोई पांच प्रश्न करें। प्रत्येक प्रश्न के 20 अंक हैं।

1. तबला का आरेख बनाएं और भारतीय शास्त्रीय संगीत के संदर्भ में इसके मूल, विकास और महत्व को भी स्थापित करें। 20

2. मूड और अभिव्यक्ति के विशेष संदर्भ के साथ संगीत के प्रदर्शन के आयोजन के दौरान क्या कदम उठाए जाने चाहिए ?
20
3. निम्नलिखित में से किसी भी दो को परिभाषित करें :
(क) संगतकारी
(ख) तिहाई का महत्व
(ग) नकल।
20
4. विभिन्न तकनीकों का उपयोग करके तारयुक्त उपकरणों के प्रभावी प्रदर्शन की विस्तार से व्याख्या करें।
20
5. संगीत रचना और शिक्षा के क्षेत्र में कल्पकता और रचनात्मकता योगदान कैसे करते हैं ? विस्तार में परिभाषित करें।
20
6. संगीत योग्यता परीक्षण संगीत प्रतिभा को मापने और मूल्यांकन करने में महत्वपूर्ण भूमिका निभाता है। व्यापक रूप से व्याख्या करें।
20
7. भारतीय शास्त्रीय संगीत "मेलोडी" पर आधारित है। कथन पर चर्चा करें और सद्भाव एवं मेलोडी के विशिष्ट कारकों की भी व्याख्या करें।
20
8. संबंधित विज्ञान के साथ संगीत के संबंध का वर्णन करें। उपयुक्त उदाहरण देकर इस कथन को स्पष्ट करें।
20

Exam. Code : 214803

Subject Code : 5777

M.A. Music Instrumental 3rd Semester

MUSIC AS A COMMERCIAL ART

Paper—X

Time Allowed—3 Hours]

[Maximum Marks—100

Note :— Attempt any **FIVE** questions. All questions carry equal marks. 1st Question consists of **20** objective type questions, which will be compulsory to all, carrying 1 mark each.

1. (i) Name three important things that can be done by using computer.
- (ii) What is meant by background music ?
- (iii) What is sound recording ?
- (iv) Explain processing sound.
- (v) Give one example of processing sound.
- (vi) Give some techniques of sound recording.
- (vii) Give the importance of sound recording in music industry.
- (viii) How Radio and Television contributed in Indian Classical Music ?
- (ix) Give some uses of computer in Music.

- (x) Write down difference between Folk Orchestra and Indian Orchestra.
 - (xi) What is A.I.R. ?
 - (xii) Define Indian Orchestra.
 - (xiii) Write any four folk instruments.
 - (xiv) What is meant by multimedia ?
 - (xv) Write any four instruments used in Indian Orchestra.
 - (xvi) Why music is becoming commercial ? Give one reason.
 - (xvii) How video aids help in promoting teaching instrumental music ?
 - (xviii) Name any two softwares which are used in recording.
 - (xix) Why vocal music is important in making the musical composition related to instrumental music ?
 - (xx) On which day and at which time, classical music is broadcast by A.I.R. ?
2. What is the role of computers in recording, distributing and performing of Music ?
 3. What do you understand by a composition ? What is the role of vocal music in preparing compositions ? Explain the principle of a composition.
 4. What do you understand by audio-visual aids ? How these aids can contribute towards teaching music ?

5. Write in detail about Job oriented fields in instrumental music.
6. What is necessity of establishing a sound library and what are its uses ? Explain in detail.
7. Write down the role of All India Radio in promoting instrumental music.
8. Explain the sequence of recording process in present time.

(Punjabi Version)

- ਨੋਟ :** ਕੋਈ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅੰਕ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ 20 ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ 1 ਅੰਕ ਹੈ।
1. (i) ਤਿੰਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਓ ਜੋ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
 - (ii) ਬੈਕਗ੍ਰਾਊਂਡ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
 - (iii) ਆਵਾਜ਼ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਕੀ ਹੈ ?
 - (iv) ਆਵਾਜ਼ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
 - (v) ਆਵਾਜ਼ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਓ।
 - (vi) ਆਵਾਜ਼ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੱਸੋ।
 - (vii) ਸੰਗੀਤ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਨੂੰ ਦੱਸੋ।

- (viii) ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਹੈ ?
- (ix) ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਕੁਝ ਵਰਤੋਂ ਦੱਸੋ।
- (x) ਲੋਕ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਲਿਖੋ।
- (xi) ਏ. ਆਈ. ਆਰ. (AIR) ਕੀ ਹੈ ?
- (xii) ਭਾਰਤੀ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (xiii) ਕੋਈ ਚਾਰ ਲੋਕ ਵਾਦ ਯੰਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।
- (xiv) ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (xv) ਇੰਡੀਅਨ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਾਰ ਵਾਦ ਯੰਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖੋ।
- (xvi) ਸੰਗੀਤ ਵਪਾਰਕ ਕਿਉਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਦੱਸੋ।
- (xvii) ਵਿਹਾਰਕ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸ਼ਿਕਸ਼ਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓ ਏਡਸ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ?
- (xviii) ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
- (xix) ਸੰਗੀਤ ਵਾਦ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਗੀਤ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੋਕਲ ਸੰਗੀਤ ਅਹਿਮ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?
- (xx) ਏ. ਆਈ. ਆਰ. (AIR) ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਕਿਸ ਦਿਨ ਅਤੇ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

2. ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ, ਵੰਡ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕੰਪਿਊਟਰਾਂ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ?
3. ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਰਚਨਾਵਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮੁਖਰ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ? ਇੱਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
4. ਆਡੀਓ-ਵਿਜ਼ੁਅਲ ਏਡਜ਼ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਏਡਜ਼ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ?
5. ਵਾਦ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਖੇਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।
6. ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀ ਹੈ ? ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
7. ਵਾਦ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਲਿਖੋ।
8. ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

(Hindi Version)

ਨੋਟ :— ਕੋई पांच प्रश्न करो। सभी प्रश्नों के समान अंक हैं। पहले प्रश्न में 20 वस्तुनिष्ठ प्रश्न दिए गए हैं जो सभी के लिए अनिवार्य हैं। प्रत्येक प्रश्न का 1 अंक है।

1. (i) तीन महत्वपूर्ण चीजों का नाम दें जिन्हें कंप्यूटर का उपयोग करके किया जा सकता है।
- (ii) पृष्ठभूमि संगीत से क्या अभिप्राय है ?
- (iii) ध्वनि रिकॉर्डिंग क्या है ?

- (iv) ध्वनि प्रसंस्करण की व्याख्या करो।
- (v) प्रोसेसिंग ध्वनि का एक उदाहरण दें।
- (vi) ध्वनि रिकॉर्डिंग की कुछ तकनीकों को बताइए।
- (vii) संगीत उद्योग में ध्वनि रिकॉर्डिंग के महत्व को बताएं।
- (viii) रेडियो और टेलीविजन ने भारतीय शास्त्रीय संगीत में कैसे योगदान किया है ?
- (ix) संगीत में कंप्यूटर के उपयोग बताइए।
- (x) लोक ऑर्केस्ट्रा और भारतीय ऑर्केस्ट्रा के बीच अंतर लिखें।
- (xi) ए.आई.आर. क्या है ?
- (xii) भारतीय ऑर्केस्ट्रा को परिभाषित करें।
- (xiii) चार लोक वाद्ययंत्रों का नाम लिखो।
- (xiv) मल्टीमीडिया का क्या मतलब है ?
- (xv) भारतीय ऑर्केस्ट्रा में इस्तेमाल किए गए किसी भी चार वाद्ययंत्रों को लिखें।
- (xvi) संगीत वाणिज्यिक क्यों होता जा रहा है ? एक कारण दें।
- (xvii) सहायक संगीत के शिक्षण को बढ़ावा देने में वीडियो एड्स कैसे मदद करते हैं ?
- (xviii) रिकॉर्डिंग में उपयोग किए जाने वाले किन्हीं दो सॉफ्टवेयर का नाम बताइए।

(xix) वाद्य संगीत से संबंधित संगीतक रचनाओं को बनाने में मौखिक संगीत क्यों महत्वपूर्ण है ?

(xx) ए.आई.आर. द्वारा शास्त्रीय संगीत किस दिन तथा किस समय प्रसारित किया जाता है ?

2. संगीत की रिकॉर्डिंग, वितरण और प्रदर्शन में कंप्यूटर की क्या भूमिका है ?
3. एक संरचना से आप क्या समझते हैं ? रचनाओं को तैयार करने में मुखर संगीत की क्या भूमिका है ? एक संरचना के सिद्धांत की व्याख्या करो।
4. ऑडियो-विजुअल एड्स से आप क्या समझते हैं ? संगीत शिक्षण के प्रति ये एड्स कैसे योगदान कर सकती हैं ?
5. वाद्य संगीत में नौकरी केंद्रित क्षेत्रों के बारे में विस्तार से लिखें।
6. एक ध्वनि पुस्तकालय स्थापित करने की आवश्यकता और इसके उपयोग क्या हैं ? विस्तार से व्याख्या करो।
7. वाद्य संगीत को बढ़ावा देने में अखिल भारतीय रेडियो की भूमिका लिखें।
8. वर्तमान समय में रिकॉर्डिंग प्रक्रिया के अनुक्रम की व्याख्या करो।